

نقشه گل و گلدان معرف سبک تهران

■ موضوع: یادگار مرحوم استاد ابوالفتح رسام عرب‌زاده
■ ویژگی: آموزش صفر تا صد قالی‌بافی تبریزی در تهران
در کارگاه‌های فرش‌بافی

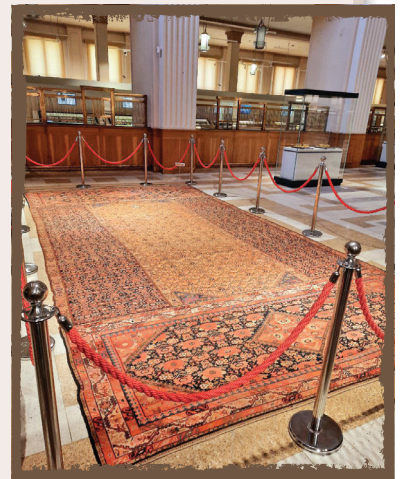
بافت فرش از طراحی تا بافت و اینکه حتی بازدیدکنندگان می‌توانند یکی دورج هم فرش ببافند از ویژگی‌های موزه رسام عرب‌زاده برای علاقه‌مندان به هنر فرش‌بافی است. همچنین قصه‌هایی درباره فرش برای بازدیدکنندگان از این موزه به‌صورت شفاهی روایت می‌شود و این موزه تنها موزه تابلوفرش و فرش‌های دیواری تهران محسوب می‌شود. علاوه بر این، خود فرزندان استاد رسام عرب‌زاده موزه را اداره می‌کنند. معصومیان همچنین در پایان صحبت‌هایش از علاقه‌طلب سلطان، پسر ناصرالدین‌شاه به تابلوفرش‌های گلدانی یا شاهی که در آن گلدانی سلطنتی را نشان می‌دهد که گلی در آن رشد کرده و برگی از آن آویزان است، یاد می‌کند. به‌دلیل سفارش زیاد این طرح از سوی ظل‌السلطان، طرح گلدانی به مرور زمان به سبک فرش تهرانی معروف شد.

شد و به‌دلیل علاقه‌ای که او به ادبیات و هنر ایرانی داشت اغلب فرش‌هایی که استاد طراحی کرد قصه‌ای هم دارد.»

مدیر موزه استاد رسام عرب‌زاده همچنین درباره نحوه راه‌اندازی این موزه توسط خود استاد تعریف می‌کند: «سال ۱۳۲۰ استاد رسام عرب‌زاده کارگاه فرش‌بافی در خیابان جمهوری راه‌اندازی می‌کند که در همین کارگاه، معروف‌ترین اثرش، یعنی فرش شاهنامه، بافته می‌شود. به مرور زمان، برای توسعه این هنر و تربیت افراد زبده، سال ۱۳۷۳ بنیاد فرهنگی و هنری رسام عرب‌زاده که در رأس آن موزه این مجموعه است با اهدای ۶۶قطعه فرش زیبا و نفیس استاد راه‌اندازی شد. فرش‌هایی که در بخش نمایشگاه موزه هنوز هم برای بازدید در معرض دید عموم است.» به‌گفته مدیر موزه رسام عرب‌زاده، آشنایی با همه مراحل

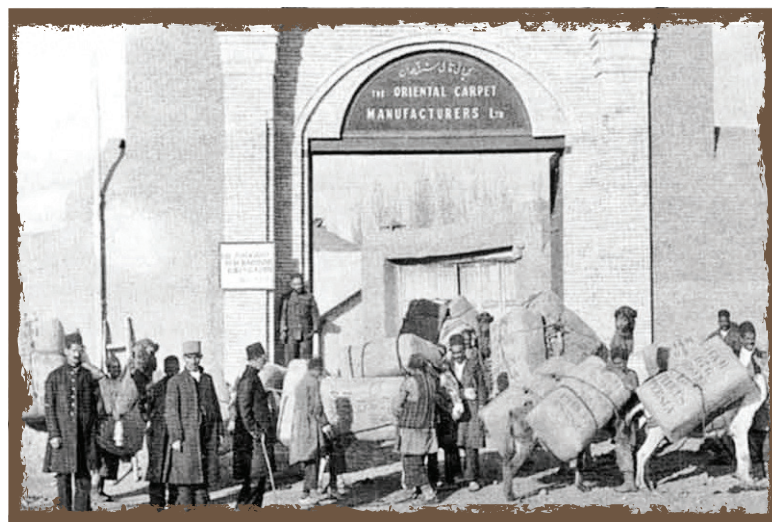
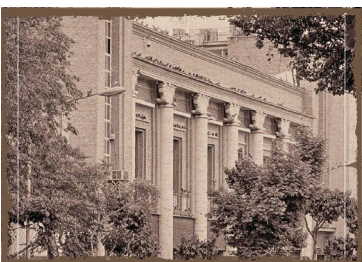
مرحوم استاد ابوالفتح رسام عرب‌زاده مردی از دیار آذربایجان شرقی که سبک بافت فرش تبریزی را برای اهالی پایتخت‌نشین به ارمغان آورد، اما بعدها با ابداع سبک‌ها و طرح‌هایی در عرصه فرش و سپس کارآفرینی در این حوزه پدر فرش نوین ایران لقب گرفت. بنابر تعریف محبوبه معصومیان، مدیر موزه استاد رسام عرب‌زاده، این هنرمند سال ۱۲۹۳ در تبریز متولد شد. پدرش از شاگردان کمال‌الملک و هنرمندان چیره‌دست سبک قهوه‌خانه‌ای بود و در واقع استاد در یک خانواده هنری از کودکی رشد کرد و پس از پایان تحصیلات متوسطه‌اش در مدرسه مجمع‌الصنائع برای ادامه تحصیل و کار در مرکز، راهی تهران شد. او به‌دلیل علاقه‌اش به هنر فرش‌بافی، همه تمرکزش را روی آموزش، طراحی و بافت فرش گذاشت، چرا که تا آن زمان به کار گرفتن طرح و رنگ در فرش محدود بود. او دوره رنگ‌شناسی را در یک کمپانی آلمانی که در تهران دوره آموزش برگزار کرده بود، گذراند. استاد با تلفیق شیوه‌های سنتی و مدرن باعث تنوع زیادی در طرح‌ها، رنگ‌ها و حتی سبک بافت فرش‌ها شد.» معصومیان درباره توجه رسام عرب‌زاده به هنر فرش‌بافی و بافت تابلوفرش و فرش‌های دیواری می‌گوید: «استاد معتقد بود حاصل این هنر پرزحمت را نباید زیر پا انداخت. به همین دلیل او مبدع بافت فرش‌های دیواری

۲۷ قالی نفیس در گنجینه موزه

■ موضوع: موزه فرش بانک ملی
■ ویژگی: قالی‌هایی از سبک‌های شهری، روستایی و عشایری در این موزه نگهداری می‌شود

چند گنجینه مهم فرش در تهران وجود دارد که موزه فرش ملی ایران از جمله آنهاست و جزو گنجینه‌های بین‌المللی و ارزشمند به شمار می‌رود. ۲۷ قالی اصیل و زیبا در موزه بانک ملی ایران در پایتخت نگهداری می‌شوند تا در فضایی ویژه محفوظ باشند. این قالی‌ها از مخزن بانک کارگشایی به موزه بانک ملی ایران در خیابان فردوسی منتقل شده است. برخی از این قالی‌ها مانند قالی ملایر نزدیک به ۲۰۰ سال قدمت دارند. در موزه بانک ملی اقدامات ویژه‌ای برای معرفی و نمایش این قالی‌های ناب انجام شده که می‌توان به برپایی نمایشگاه مجازی در نشانی اینترنتی یا گستراندن این آثار و بازدید عمومی از آنها اشاره کرد. محمود منیعی، تهران‌پژوه، درباره این فرش‌های قدیمی در موزه می‌گوید: «قالی‌های این مجموعه از هر سه سبک شهری، روستایی و عشایری است و در میان آنها آثاری بی‌نظیر از جمله ۸قالی از خانواده مشهور «عمواوغلی» هست.» تورج ژوله، محقق، نویسنده و مدرس حوزه فرش، برای آشنایی بهتر با این قالی‌ها کتابچه راهنمایی را با عنوان «بافته جان» منتشر کرده است. ژوله در این باره می‌گوید: «حدود ۶۰ سال قبل، از این مجموعه در مخزن بانک کارگشایی بازدید کردم. سرانجام این مجموعه که شامل ۲۷ اثر بود، به محل اصلی موزه بانک ملی ایران در خیابان فردوسی منتقل شد. «بافته جان» نخستین کاتالوگ فرش‌های موزه بانک ملی ایران است که در میان کاتالوگ‌های تخصصی چاپ‌شده توسط موزه‌های کشور، در نوع خود بی‌نظیر است.» تابستان ۱۴۰۰ بود که با همراهی محمدحسین سیف، از کارشناسان حوزه فرش و با توجه به برخی شرایط خاص و ملاحظات که وجود داشت، در محوطه بیرونی موزه، فرش‌ها شسته شدند.

قطع دست خارجی از هنر اصیل ایرانی

ایجاد شرکت فرش ایران شد و بعضی از ساختمان‌های اوسه‌ام، به اجاره شرکت فرش ایران درآمد. خود شرکت فرش در تهران، کانون بسیاری از تحولات هم در تهران و هم در سایر شهرهای کشور بود؛ از جمله بافت قالی در زندان‌های کشور که از اواخر دهه ۴۰ پررنگ شد.» از دهه اول قرن بیستم تا سالی که مؤسسه فرش راه‌اندازی شد، انحصار فعالیت‌های فرش دستباف ایران در دست تعدادی از کمپانی‌های خارجی از جمله کمپانی «هند شرقی» لندن قرار داشت. بعد از واگذاری تمامی وظایف به مؤسسه یادشده، مؤسسه فرش به‌عنوان یک شرکت دولتی به کار آموزش و ترویج صنعت فرش، تولید و تجارت آن پرداخت. این مؤسسه توانست با حدود ۹۰ سال قدمت، برای احیا و اعتلای هنر و صنعت فرش دستی ایران، حفظ ارزش‌های سنتی و ویژگی‌های اجرایی بازسازی طرح‌ها و همچنین نقشه‌های اصیل و قدیمی فرش و تربیت و اشتغال هزاران قالی‌باف قدم‌های مؤثری بردارد.

تعطیل شد. در نهایت برای رضایت دولت دوباره در سال ۱۳۱۴ در تهران شرکت فرش ایران به راه‌افتاد و تمام امور از نظارت تا خدمات طراحی، تولید و صادرات را به شرکت فرش محول کردند.» ژوله درباره مؤسسه فرش و فعالیت آن در تهران روایت می‌کند: «شرکت سهامی فرش ایران در ۱۴ بهمن ۱۳۱۴ تأسیس شد و رسالت اصلی‌اش در کنار انگیزه اقتصادی، سر و سامان بخشیدن و پاسداری از این میراث ملی گرانقدر بود. نخستین رئیس شرکت، مرتضی قزوینی، از مشاوران بانک بود که سال‌ها در احیای صنعت فرش کوشیده بود. او از طرف حسین علاء، سفیر ایران در لندن، پشتیبانی می‌شد و علاوه بر واردکنندگان لندن متقاعد کرده بودند که صنعت فرش را تولید فرش‌های نامرغوب ضایع کرده است و باید صنعت فرش را نجات داد. علاوه بر این، مفسلی به تهران می‌فرستاد و در آنها متذکر می‌شد که برای کنترل کیفیت فرش‌های صادراتی باید سازمانی ایجاد کرد و به این ترتیب باعث

■ موضوع: مؤسسه فرش ایران
■ ویژگی: نخستین مرکز ساماندهی و نظارت بر فرش در تهران
دولت در دوره پهلوی اول برای سامان دادن به اوضاع فرش تصمیم می‌گیرد مکانی را تأسیس کند تا بر همه مسائل مربوط به فرش، از صادرات و تهیه مواد اولیه گرفته تا فروش و باقی قضا یا نظارت داشته باشد. همین دلیلی می‌شود برای تأسیس مؤسسه‌ای به نام «مؤسسه قالی ایران» که در سال ۱۳۰۹ فعالیتش را آغاز می‌کند، هر چند که در مدت کوتاهی فعالیت و نام این مؤسسه تغییر کرد. تورج ژوله، محقق و مدرس حوزه فرش، درباره این مؤسسه می‌گوید: «بهترین استادان طراح را از همه نقاط ایران مانند اصفهان، تبریز، همدان و اراک در این مؤسسه گرد هم آوردند با این انگیزه که بتوانند وضعیت قالی را با محوریت و هدایت از تهران ساماندهی کنند. از عمر فعالیت این مؤسسه ۲۰ سال نمی‌گذشت که در سال ۱۳۱۱